

Foreldres innflytelse på barns alkoholvaner

Litteraturstudie

Bacheloroppgave i sosialt arbeid

Våren 2014

Kandidatnummer: 5009

Diakonhjemmet Høgskole

Bacheloroppgave

Bachelor i sosialt arbeid

Kull: 11SOSHEL

Antall ord: 8131

Dato for innlevering: 05.05.2014

Innholdsfortegnelse

1 Innledning.....	3
1.1 Begrepsavklaring.....	4
1.2 Bakgrunn for valg av oppgave.....	4
1.3 Problemstilling.....	5
2 Metode.....	6
2.1 Metode.....	6
2.1.1 Metodekritikk.....	7
3 Teori.....	8
3.1 Roller, verdier og sosialisering.....	8
3.2 Norske alkoholyvaner.....	8
3.3 Ung debutalder.....	9
3.4 Foreldrenes betydning i sosialisingsprosessen.....	10
3.5 Rusoppdragelse.....	11
3.6 Skolen som en alkoholforebyggende arena.....	12
4 Drøfting.....	13
4.1 Hvilken betydning har foreldrenes relasjon?.....	13
4.2 Viktigheten av fellesskap mellom foreldre, barn og nettverk.....	14
4.3 Foreldrenes forhold til alkohol.....	14
4.3.1 Foreldres forhold til barns alkoholbruk.....	15
4.4 Skole og hjem – en arena for et godt samarbeid?.....	16
4.5 Kommunikasjon om alkohol mellom foreldre og barn.....	17
4.5.1 Taus kommunikasjon om alkohol.....	18
4.5.2 Kontraster og ambivalens i foreldrenes kommunikasjon om alkohol.....	19
4.5.3 Konflikter knyttet til kommunikasjon om alkohol.....	20
5 Avslutning.....	22
6 Litteraturliste.....	24

Forord

‘‘Om det finns jobb, om det finns mat

Om det är drägligt där dom bor, ...

**Framtiden verkar dyster när man grubblar over ett glas öl
men man hoppas att barna ändå får ett glas öl’’ (Øia 2013).**

1 Innledning

Alkohol kan for mange være forbundet med sosialt samvær og glede. For andre vil alkohol kunne assosieres med sorg, ulykker, misbruk og sosiale problemer. En av de mange utfordringene ungdom møter i tenårene, er hvordan de skal forholde seg til alkohol. De aller fleste har et forhold til det, enten det er gjennom egen utprøvelse, jevnaldrende, mediene eller foreldrene. I Norge er alkohol, nest etter tobakk den viktigste årsaken for tap av friske leveår i befolkningen. Langvarig bruk og fyllekuler i helgene, kan begge være faktorer til at helseskader og sosiale problemer risikerer å oppstå. Selv om det for mange i Norge kan knyttes mange hyggelige stunder til bruk av alkohol, rammer de negative konsekvensene ikke bare den som drikker, men også pårørende, lokalmiljøet og samfunnet (Pape, Rossow og Baklien 2010). Fra et folkehelseperspektiv kan vi derfor se at alkohol har en stadig stor økning i påvirkning på sykelighet og dødelighet i Norge og ellers i verden. Epidemiologer og eksperter på folkehelse har gjennom mange år undervurdert skadevirkninger av alkohol og dens virkning på helsetilstanden (Edwards 1994). Det er de siste årene blitt et mye tydeligere fokus på informasjon om skadevirkninger av alkohol, og sammenhengene mellom foreldres alkoholvaner og barnas utvikling av egne alkoholvaner. Alkohol er både en direkte og indirekte årsak til mange av de alvorlige folkehelseproblemer som samfunnet vårt står overfor. I tillegg til at alkohol har en betydelig påvirkning på omfanget av helseproblemer, øker den også risikoen for en rekke ulike sosiale problemer.

Barns alkoholvaner blir lært gjennom opplevelser i samfunnet, hjemme og gjennom utforskning med vennegjengen. Kunnskapene om alkohol som barn og unge besitter, blir ofte fortolket gjennom erfaringer i hverdagen og informasjon dem får gjennom mediene (Henriksen 2000). I det moderne samfunnet som eksisterer i Norge idag, formidler mediene ofte en virkelighet som ikke alltid er identisk med den virkeligheten som barna har i hverdagen. På bakgrunn av dette, vil deres nettverk utgjøre en betydelig forskjell når det kommer til påvirkning av alkoholvaner, og det er et enormt potensial i omgangskretsen til å forebygge negativ utvikling av alkoholvaner. Nettverket vil kunne bestå av familien, jevnaldrende venner og ikke minst skolen. Samspillet mellom foreldre, skole og venner er derfor svært viktig sett i et forebyggingsperspektiv. Likevel er det foreldrene som har den største muligheten til å påvirke barnas utvikling av alkoholvaner, da det er dem som står for primæroppdragelsen. Ved å se på sammenhengen mellom foreldres alkoholvaner og barns alkoholvaner, kan kunnskaper knyttes til hvilke forebyggingstiltak som kan iverksettes og

hvordan rusoppdragelse kan finne sted. Foreldre har et enormt potensial til å påvirke barn og unge i positiv eller negativ retning når det gjelder bruk av alkohol.

1.1 Begrepsavklaring

I denne oppgaven vil begrepene *rusforebygging* og *alkoholforebygging* bli brukt som synonyme begreper. Med *rusforebygging* vil det i hovedsak være alkohol det er snakk om, da dette er det mest ubredte rusmiddelet, samt at min oppgave er snevret inn til kun å omhandle alkohol. Valget falt på alkohol da det er det rusmiddelet i Norge som gir størst skadevirkning i samfunnet. Skadene har som oftest en sammenheng med virkninger av akutt rus i form av ulykker, konflikter, helseskader og andre sosiale problemer (Fekjær 2008, Øia 2013).

Forebygging er en normativ virksomhet hvor målet er å utvikle holdninger og handlingskompetanse generelt eller hos bestemte grupper i samfunnet. Formålet med forebygging er å unngå problemer i fremtiden (Henriksen 2010). *Forebyggende arbeid* innebærer å være i forkant, og arbeide tidlig for at en negativ utvikling ikke skal komme i gang, eller eventuelt forverre seg (Befring, Frønes og Sørli 2010). *Tidlig intervensjon* er et fellesbegrep som beskriver alle tiltak som igangsettes for å styrke prosesser som beskytter mot at problemer får oppstå eller utvikle seg (Torbjørnsen, Teppen og Aarek 2007).

Rusoppdragelse er et normativt begrep, der oppdragelsen har en intensjon om at verdier som ikke er særlig reflekterte skal realiseres gjennom barna. Rusoppdragelse er med andre ord en formidling av verdier, hvor relasjonen mellom foreldre og barn er en moralsk relasjon hvor ansvar og autoritet er grunnleggende (Henriksen 2010).

Ungomstid er en overgangsfase der man beveger seg fra å være et barn til å bli voksen. Den er ofte preget av opprør, følelsesmessig ustabilitet og identitetsforvirrelse (Ericsson 1950; Freud 1958 i Henriksen 2000).

1.2 Bakgrunn for valg av oppgave

Temaet for denne bacheloroppgaven er sammenhengen mellom alkohol og oppdragelse. En av de sentrale spørsmålene oppgaven tar for seg er hvordan foreldre håndterer alkohol i oppdragelsen av sine barn, og hvordan deres alkoholvaner påvirker barnas utvikling av alkoholvaner. Det vil også være en naturlig overgang til spørsmål knyttet til verdier og

relasjoner. Det er skrevet mye om rusmisbruk i familier, men det er derimot mindre kunnskaper om hvordan norske foreldre håndterer alkoholbruk som tema i oppdragelsen. Denne oppgaven tar ikke sikte på barn av alkoholavhengige foreldre, men foreldres alkoholbruk vil likevel påvirke barnas alkoholvaner og debutalder. I den forbindelse er det viktig å se hvilken betydning foreldrene spiller i barns utvikling av alkoholvaner, samt viktigheten av at foreldrene også er med på å alkoholførebygge.

Både barnvernloven og sosialtjenesteloven er relevant i forhold til alkohol og sosialt arbeid; § 4-4 i Lov om barneverntjenester sier at *barneverntjenesten skal bidra til å gi det enkelte barn gode levekår og utviklingsmuligheter ved råd, veiledning og hjelpetiltak* (Barnevernloven), Lov om sosialtjenester § 3-1 sier *Gjennom informasjon og oppsøkende virksomhet skal sosialtjenesten arbeide for å forebygge og motvirke misbruk av alkohol og andre rusmidler* (Sosialtjenesteloven). Temaet er forøvrig relevant i forhold til samhandlingsreformen, da den sier at *helsetjenesten skal forebygge mer slik at det blir mindre å reparere* (Helse- og sosialdepartementet 2012). Arbeid med barn og unge og deres foreldre er da viktig, ved at det kan hindre problemet i å oppstå.

1.3 Problemstilling

I dagens samfunn har barn og unge et stort relasjonsnettverk bestående av foreldre, lærere, jevnaldrende venner, venners foreldre, medier og profesjonelle voksne. Det er derfor et viktig spørsmål å stille seg hvilken betydning foreldre har for barnas involvering i alkoholkulturen, og i hvilken grad foreldrene er viktige verdiformidlere. På bakgrunn av dette har jeg valgt følgende problemstilling om temaet; *Hvilken betydning har foreldre for barns utvikling av alkoholvaner?*

2 Metode

2.1 Metode

En metode er en fremgangsmåte eller et middel som blir brukt for å fremskaffe eller etterprøve kunnskap og påstander som brukes. Det som brukes må inneha krav om at de skal være sanne, gyldige og holdbare. Begrunnelsen for valg av metode er at den skal gi oss gode data og belyse problemstillingen på en måte som gjør den faglig interessant og relevant (Dalland 2007). Denne bacheloroppgaven er en litteraturstudie, noe som betyr at oppgaven er basert på kunnskap hentet fra diverse bøker og andre skriftlige kilder. For å sikre oppgavens faglighet og troverdighet, er det viktig at en litteraturstudie redegjør for hvorfor den bestemte typen litteratur er valgt, og hvordan dette valget er tatt (Jacobsen 2010, Dalland 2007).

Jeg har i all hovedsak benyttet søk hentet fra Bibsys, i tillegg til relevante statistikker og rapporter fra Sirius sine sider. Jeg har forsøkt å finne treffende søkeord som beskriver min oppgave og de temaene som er relevante for min oppgave. Jeg har derfor søkt spesifikt etter ord som *alkohol*, *forebygging*, *foreldre*, *kommunikasjon*, *oppdragelse* og *sosialt arbeid*. Jeg har også ledd i ulike bøker og artikler, for å finne tillegglitteratur som kan tilføye noe ekstra kunnskaper og forståelse til oppgaven min.

Det har ikke vært enkelt å finne litteratur som passer til temaet jeg har valgt, og jeg har derfor brukt mye tid på å lete i mange ulike former for litteratur og rapporter. Det er ikke skrevet så mange bøker som direkte omhandler mitt valg av tema, så jeg har derfor brukt mange ulike bøker om temaene ungdom og rus. Jeg har valgt meg ut tre hovedbøker som direkte omhandler mitt valg av tema; Hovedbøkene jeg har brukt i denne oppgaven er Henriksen (2000), Glaser og Bølstad (2008) og Pedersen (2012). Ved at jeg har valgt ut tre hovedbøker, styrkes integriteten til oppgaven, da dette er uavhengige forfattere som også har utgitt bøker i forskjellige år. Ved at det også skiller en del år mellom bøkene ser jeg på som både en fordel og med et kritisk blikk. Det kan være en fordel på den måten at mye kan forandre seg i løpet av de årene, og at det er fokusert på forskjellige områder, men det kan også være en ulempe i den forstand at de to eldste bøkene kan være lite oppdatert i forhold til dagens situasjon. Jeg har likevel forsøkt å finne statistikker fra de senere år, slik at tall og fakta blir så nøyaktig som mulig.

2.1.1 Metodekritikk

Når litteraturstudie som metode blir benyttet, betyr det at oppgaven har blitt skrevet ved hjelp av sekundærkilder. En må med andre ord ha tillit til de ulike forfatterene, samtidig som en må se det som blir presentert med et kritisk blikk. Det er alltid en fare for at forfatterene former resultatene med deres tolkninger. Feiltolkninger kan derfor forekomme, enten av forfatteren eller av meg. Det kan også være at flere forfattere presenterer de samme resultatene, men ved at jeg velger ut en forfatter jeg ønsker å referere til, at viktige perspektiver ikke blir presentert. På bakgrunn av dette har jeg valgt å dobbeltsjekke statistikker som blir benyttet, for å få en bekreftelse på at tallene jeg oppgir i oppgaven er sikre (Dalland, 2007, Jacobsen 2010).

Jeg har tatt høyde for at litteraturen som er benyttet i min oppgave, kan være farget av forfatterens tolkning og syn på det som blir skrevet. Det er også en fare for at tolkningen jeg har gjort av forfatterens tekst kan være være unøyaktig, i den forstand at jeg har tolket informasjonen på en annen måte, enn det forfatteren mente, og som er i tråd med mine oppfatninger. Dette er ting jeg bevisst har forsøkt å unngå. På bakgrunn av dette har jeg i mye av det jeg har skrevet, prøvd å få informasjonen jeg har oppgitt, bekreftet med andre forfattere i ulike uavhengige kilder. På tross av dette vil unøyaktigheter fremdeles kunne forekomme. Jeg har referert til forfatterene som jeg har brukt, på en faglig relevant måte, noe som innebærer at jeg ikke har tatt setninger ut av sin kontekst. Jeg har vært bevisst på å velge bøker som omhandler temaene jeg skriver om, slik at det både blir faglig relevant og etisk riktig (Dalland 2007).

3 Teori

3.1 Roller, verdier og sosialisering

Roller, verdier og sosialisering er viktige nøkkelord i forhold til barn og unge idag. Barn og unge både møter på, og innehar mange ulike roller i dagens samfunn. Mennesker i vårt samfunn innehar mange ulike roller i løpet av hele livet. I følge Brodtkorb, Norvoll og Rugkåsa (2001) knytter det seg bestemte forventninger til de ulike rollene. De skriver at forventningene stilles fra personene rundt den personen som innehar en bestemt rolle, og at forventningene ofte kan grupperes i mer allmenne normer. Denne type rollemodell som Brodtkorb, Norvoll og Rugkåsa skriver om, fokuserer på hvordan samfunnet bidrar til å forme roller gjennom normer. Martiniussen (2008) forklarer at mennesker arver forskjellige utgaver av normer i de sosiale miljøene man vokser opp i. Han mener at verdiene og normene som blir arvet vil gi seg til uttrykk i holdninger, og å påvirke handlinger i klare retninger.

I følge Repstad (2007) har roller en viktig sammenheng med sosialisering. Han mener at mennesker vokser inn i ulike roller, og at normene og ferdighetene i samfunnet, automatisk blir tilegnet, ved at handlinger blir utført på bakgrunn av den bestemte rollen. Sosialisering er i følge Brodtkorb, Norvoll og Rugkåsa (2001) en form for å lære i større betydning.

Martiniussen (2008) skriver at overføringen av oppfatningene våre av verdier og moral er en viktig del av sosialiseringprosessen. Han skriver videre at menneskers evne og vilje påvirkes og formes av sosialiseringen, og at mennesker danner seg vaner og måter å fortolke ting på i barndommen, som preger samhandlingen med andre. Dette er viktige aspekter å se i sammenheng med hverandre. Disse aspektene er forøvrig viktige å ta med videre i oppgaven, da de sier noe om hvordan foreldre ofte kan inneha ulike roller og hvordan de rollene kan føre til ambivalens og kontraster i deres kommunikasjon og oppdragelse.

3.2 Norske alkoholvaner

Når det sammenlignes statistikk om barn og unge i ulike land, viser tall at unge i Norge ligger helt i toppen når det kommer til levekårstandard, men at det er en negativ utvikling for bruk av alkohol. Fra midten av 1990-tallet hadde alkoholbruken blant unge mellom 15 og 20 år nesten fordoblet seg, mens det fra 2000-tallet begynte å flate seg ut (Glaser og Bølstad 2008:181). Sammenlignet med andre europeiske land er det likevel nordmenn som drikker minst alkohol. SIRUS publiserte en oversikt i 2007 som sammenligner alkoholomsetningen blant de europeiske landene. Oversikten beregner alkoholomsetningen ved at all

alkoholholdige drikkevarer blir målt i per liter ren sprit. I denne oversikten ble det gjennomsnittlige forbruket i Norge målt til 4,4 liter per person. SIRUS tok også høyde for at smugling og hjemmebrenning kunne forekomme, og selv med det tatt i beregningen kom Norge ut som et av de landene med lavest alkoholkonsum i Europa. SIRUS presiserer videre i oversikten at alkoholbruken i stor grad varierer i Europa, blant annet i måten det blir drukket på; Mange land i Europa har et kontinentalt drikkemønster, noe som betyr at det drikkes jevnligere gjennom uken og i mindre mengder. Norge skiller seg ut med at innbyggerne i større grad drikker seg fullere enn andre europeere, og at alkoholdrikkingen er lagt til helgene (Sirus 2007, Schultz 2007:24).

I tillegg til at Norge skiller seg ut med et annet drikkemønster enn mange andre europeiske land, blir også alkoholvanene til norsk ungdom sett på med bekymring. I en større undersøkelse i Pape og Rossow m.fl (2007) påvises det at norske skoleungdommer drikker så store mengder med alkohol at de pådrar seg alkoholforgiftning. I tillegg til symptomer på alkoholforgiftning, pådrar de seg også fysiske skader gjennom vold eller ulykker. Klepp og Aarø påpeker at de fleste av de alkoholrelaterte skadene forekommer blant dem som drikker relativt små eller moderate mengder (2009).

3.3 Ung debutalder

I følge Øia 2013 registreres det at tidlig alkoholdebut samsvarer med høyere forbruk utover i tenårene. Han viser til at de tenåringene som debuterer før fylte 13 år, gjennomsnittelig har et årlig forbruk på omtrent fire liter med alkohol mot slutten av tenårene. Han forklarer videre at denne utviklingen viser at tidlig debut og høyt forbruk hos unge øker risikoen for alkoholproblemer. I tillegg til at det er en økt risiko for alkoholproblemer, nevner han også at det er en økt risiko for helseskader, sosiale problemer, nedsatt dømmekraft, skader og ulykker. Glaser og Bølstad (2008) mener at en av de viktige og store utfordringene knyttet til å redusere denne risikoen, er å redusere barn og unges etterspørsel etter alkohol, fordi at tilgjengeligheten av alkohol i samfunnet øker.

Norsk folkehelseinformatikk (2013) rapporter at gjennomsnittsalderen i Norge for alkoholdebut er 14,5 år for øl og 15 for vin og brennevin. I følge Pedersen (2012) er tenåring som starter alkoholdebuten tidlig, mer sårbare for senere alkoholproblemer enn resterende ungdommer som venter med sin debut. Han nevner også at de som debuterer tidlig, ofte har en mer normoverskridende atferd enn andre ungdommer. Øia (2013) forklarer dette

med at alkoholdrikkingen bare er en del av et større problemkompleks og at det inngår i et atferdsmønster hvor mistiplassing, trøblete forhold til skolen og til foreldrene er noen av kjennetegnene.

3.4 Foreldrenes betydning i sosialiseringprosessen

I følge Halvorsen (2010) har familien som et integrerende fellesskap mistet mye av den tradisjonelle betydningen som den hadde før. Han mener at oppdragelsen av barna i større grad er overlatt til institusjoner utenfor hjemmet, og at selve kvalifiseringen av barna skjer gjennom for eksempel skolen. Han beskriver den moderne familie som et fellesskap som knyttes sammen av de følelsesmessige båndene og de felles aktiviteter som skjer på fritiden. Utifra disse endringene som Halvorsen beskriver, er familien en fjern arena for læring av alkoholvaner og alkoholkultur. Henriksen (2000) skriver at mye av det rusforebyggende arbeidet også har vært basert på en slik forståelse, hvor skolen, den organiserte fritiden og fellesskapet blant jevnaldrende har vært sett på som de beste arenaene for læring av vaner og kultur. Det er likevel blitt en økt interesse de siste årene omkring inkludering av familien i det forebyggende arbeidet. Henriksen forklarer dette med at det har blitt en økt bevissthet om at relasjonen mellom foreldre og barn både er grunnleggende og viktig for deres utvikling og sosialisering. Alkohol har derfor en sentral betydning i ulike sosialiseringprosesser.

Glaser og Bølstad (2008) mener at alkoholens gode sider ofte kommuniseres gjennom voksne som noe avslappende og koselig. De presiserer at det gjerne er de gode sidene barn møter i de husholdninger med liberale holdninger til alkohol, gjennom lokalmiljø og internasjonal reklame. Når det gjelder liberale holdninger skriver de at barn og unge har en tendens til å undervurdere problemer som er knyttet til alkohol, på grunn av de fremtredende positive sidene, noe som igjen resulterer i at de ofte gjør det samme som foreldrene gjør, og ikke nødvendigvis som dem sier. I Pedersen (2012) er det publisert en statistikk som viser at de barna som ikke får servert alkohol hjemme av sine foreldre, i gjennomsnitt drikker en tredjedel mindre enn de barna som får servert alkohol av sine foreldrene. Statistikken konkluderer videre med at de vanligste årsakene til at barna fikk servert alkohol var for å medbringe på fest eller på grunn av spesielle begivenheter i hjemmet. Det var i tillegg store aldersbaserte forskjeller, da 3 av 4 16-17 åringer hadde fått alkohol ved en spesiell anledning, var antallet halvert i den yngste aldersgruppen. Det kom også frem i statistikken at alkoholkonsumet hos de som fikk servert alkohol av sine foreldre, omtrent var dobbelt så høyt

som de som ikke fikk servert alkohol, i begynnelsen av tyveårene. I tillegg til at alkoholkonsumet var høyt, kom det også fram at også risikoen for å utvikle alkoholproblemer var mye større. Jackson (2002) legger frem i internasjonal forskning som viser at aller fleste ungdommer anerkjenner foreldrenes autoritet når det kommer til bruk av alkohol, og han sier at dette avviser myter som sier at barn som regel ikke lytter til foreldrene sine.

3.5 Rusoppdragelse

Barn lærer seg å drikke alkohol gjennom tolkning av de voksnes alkoholvaner og ikke minst gjennom de erfaringene de får gjennom utprøving med jevnaldrende (Riise 1995). I Torbjørnsen, Teppen og Aarek (2007) kommer det fram at rusforebygging som i større grad fokuserer på beskyttende faktorer enn det som utgjør potensiell risiko, har en grunnleggende tanke om at det er fullt mulig å forebygge skjevutvikling. De mener også at hjemmeforhold påvirker og gjør barn mindre sårbare med tanke på bruk av rusmidler. De påpeker videre at de foreldrene som er omsorgsfulle, varme, åpne, støttende, tilgjengelige og tydelige i større grad hindrer skjevutvikling av blant annet alkoholbruk. Foreldre har også den daglige kontakten med de unge i alderen hvor vaner og uvaner etableres og er de som har den genuine interessen av at det går bra med barna.

I følge Reinås (2004) viser statistikk at sosiale faktorer som alkoholvaner og holdninger i husholdningen, påvirker utvikling av alkoholbruk hos barn, og dette gjelder ikke kun hos familier hvor det finnes et høyt alkoholkonsum. Den nærmeste omgangskretsen har derfor en betydelig innflytelse på barns holdninger knyttet til bruk av alkohol. Pedersen (2012) beskriver denne innflytelsen som noe som skjer på grunn av at alkohol drikkes i sosiale settinger, og i disse settingene finnes det en kollektiv drikkekultur og alkoholvaner blir påvirket indirekte av andre ofte på grunn av en sterk drikkekultur.

Henriksen (2000) forklarer at det har skjedd en gradvis endring i løpet av de siste tiårene hvor festene er lokalisert. Tidligere var det vanligere med fester i lokalsamfunnet som var åpne for offentligheten, mens det nå er blitt mer vanlig med lukkede hjemmefester. Han sier videre at dette har vært av betydning for at det er blitt større sosialt aksept knyttet til bruk av alkohol hos voksne på private fester. På grunn av flere av disse faktorene som er beskrevet, mener han at familien som en arena for alkoholbruk er satt på dagsordenen, og at disse endringene i familien som institusjon og i alkoholbruksmiljøet innad i familien fører til at

kommunikasjon mellom foreldre og barn om alkohol er viktig, da det fører til økt bevissthet rundt den faktiske betydningen av alkoholoppdragelse.

Søgnes alkoholpolitiske handlingsplan (2009) snakker om rusoppdragelse som en del av oppdragelsen. De nevner at det finnes to aspekter i familiefellesskapet som er av betydning for det rusforebyggende arbeidet. De mener at ved at foreldrenes deltakelse styrkes, og ved at foreldrenes kompetanse i forhold til kommunikasjon med barna øker, kan en reduksjon i usikkerhet omkring en slik oppdragelse finne sted. I tillegg til å redusere usikkerheten, skriver de også at foreldreinstitusjonen vil kunne styrkes. De mener at for å lykkes med dette, kan samtalegruppe mellom foreldre etableres, restriktive holdninger angående servering av alkohol til barna skapes og en god og åpen kommunikasjon, bygges. Henriksen (2000) mener at kunnskaper om alkoholoppdragelse ofte formidles gjennom det verbale, symboler og ritualer. For å forstå kommunikasjonen om alkohol mellom foreldre og barn, mener han at det er viktig å fokusere på de tre uttrykksformene. Han begrunner dette med at barn ofte blir ekskludert fra de voksnes bruk av alkohol, men at de likevel blir innlemmet i bruk ved bestemte faser i livet, hvor markering av faste ritualer gjerne er en del av overgangen.

3.6 Skolen som en alkoholforebyggende arena

Når det snakkes om et helsefremmende fokus på barn og unge, skiller skolen seg ut som en sentral alkoholforebyggende arena. I følge Arnesen, Ogden og Sørli (2006) er skolen en sentral aktør i et forebyggingsperspektiv, da den helsefremmende opplæringen i skolen også er særdeles viktig. De beskriver videre skolen som en sentral arena når det kommer til forebygging av alkoholbruk, fordi at skolen er den sosiale institusjonen som har mest og lettest tilgang på barn og unge og deres foreldre. Skolen innehar dessuten en sentral kompetanse og samhandler daglig over lange perioder med elever (Befring, Frønes og Sørli 2010). Glaser og Bølstad (2008) bekrefter dette, da de sier noe om at skolen forsterker mulighetene for at foreldre også kan involveres i diverse forebyggende tiltak i viktige år, hvor grunnlagene for langvarige livsstiler blir lagt. De beskriver også viktigheten av å forebygge på skolen, da barn og unge danner mange sosiale erfaringer på denne arenaen, samt at de bygger relasjoner til medelever og får sin selvoppfatning påvirket. I tillegg lærer barn og unge om sin egen helse og om ulike veivalg de kommer til å stå overfor i fremtiden. Glaser og Bølstad understreker da at samspill og samarbeid mellom skole og hjem derfor er viktig, både når det kommer til planlegging og ikke minst gjennomføring av diverse forebyggende tiltak.

4 Drøfting

4.1 Hvilken betydning har foreldrenes relasjon?

Foreldre er den parten i relasjonen som er ansvarlig for å gi barna primær omsorg, stimulering, sosialisering, forankring og tradisjon. Mange unge har behov for å frigjøre seg fra foreldrene og bli uavhengige og selvstendige. På bakgrunn av det, vil vi kunne forstå at det ofte oppstår både konflikter og opprør i disse forholdene i ungdomstiden. Ungdomsfasen er med andre ord en fase hvor utvikling skjer og målet til mange barn og unge kanskje vil være å utvikle en voksen identitet. Foreldrene vil da kunne være både viktige videreformidlere, gode rollemodeller og ikke minst stabile støttepersoner. At foreldre er betydningsfulle nøkkelpersoner er det ingen tvil om, men det at de innehar så mange forskjellige roller for påvirkning, sier noe om viktigheten av at det finnes en åpenhet og en god dialog mellom barn og deres foreldre. Selv om etablering av kontakt og en god samhandlingen må være i fokus, er gjerne ungdomstiden preget av at både barn og foreldre ønsker frigjøring og selvstendighet. Barne- og omsorgsrollene vil da gradvis endre seg, og det er derfor viktig at åpenhet og nærhet fremdeles preger relasjonen. Dette kan ofte være en utfordring for begge parter, da individualiseringen barna ønsker kan føre til at også foreldrene må akseptere mindre kontroll og ansvar (Fyrand 2008, Øia 2013).

Relasjonen mellom foreldre og ungdom kan være preget av alt i fra fortrolighet til bevissthet om risiko. Foreldrenes kunnskap om sine barn kommer som oftest gjennom ulike kilder; Gjennom den daglige kontakten med egne barn vil de kunne få kunnskap sett fra barnas eget perspektiv, mens beskrivelser av ungdomsmiljøer gjennom mediene ofte gir et annet perspektiv. Det kan for mange foreldre kanskje være vanskelig å samordne disse inntrykkene, slik at deres syn vil kunne være preget av kontraster. Ungdommene har behov for utprøving av nye områder i livet, men også innordning og grenser. Det er i nettopp denne balansegangen, utviklingen av egen identitet og den sosiale kompetansen finner sted. Her danner de seg nye erfaringer med jevnaldrende venner, samtidig som de retter seg etter normer og regler som foreldrene formidler (Beck 1984; Frønes 1994 i Henriksen 2000). Overgangen fra ungdom til voksen kjennetegnes dessuten av en rekke rolleoverganger. Denne perioden bærer ofte et preg av et høyt forbruk av alkohol. En undersøkelse publisert i Pedersen (2012) viser at alkoholbruken har en klar sammenheng med hvilket stadie en befinner seg i disse rolleovergangene i ungdomsårene. Det årlige alkoholforbruket i begynnelsen av det voksne livet, lå på omtrent 6,5 liter med ren alkohol per år hos ungdom

som bodde hjemme hos sine foreldre. Til sammenligning var antall liter atskillig høyere hos ungdom som hadde flyttet hjemmefra; denne gruppen hadde et forbruk på omtrent 9 liter ren alkohol. På bakgrunn av denne undersøkelsen, vil det da være nærliggende å anta at et nært forhold mellom barn og foreldre kan være med på å redusere alkoholinntaket.

4.2 Viktigheten av fellesskap mellom foreldre, barn og nettverk

I tillegg til at det er svært viktig at foreldre har et godt forhold til sine egne barn, vil det trolig også være viktig at de har en god relasjonen til barnas jevnaldrende venner. Relasjonen mellom foreldrene og barnas ungdomsmiljø etableres som oftest i selve kommunikasjonsprosessen mellom barna og deres foreldre. Vi kan derfor si at ungdomsoppdragelsen forklares som en kommunikasjonsprosess mellom foreldre og deres barn, men hvor ungdomsmiljøet er av stor betydning (Henriksen 2000). Foreldrene er også betydningsfulle i etableringen av disse relasjonene, ved at det gjerne er de som bygger nettverkene for barna i ung alder. Dette gjør de blant annet ved at de velger hvor de ønsker å bosette seg, og hvilke venner dem ønsker å omgås med. Barna vil da etablere vennskap med foreldrenes venners barn og andre barn i nabolaget. Dette vil i mange tilfeller være de relasjonene som barna fortsatt vil ha i ungdomstiden, når alkoholdebut blir et tema.

Både foreldre og jevnaldrende påvirker barn og unges alkoholvaner. Blant annet har barn og unge som har foreldre som synlig drikker foran dem, og har andre jevnaldrende venner som drikker, en tidligere alkoholdebut. Dette kan ha en sammenheng med at mange unge idag kjenner på et press fra samfunnet om at alkohol er en del av voksenlivet, og at det er en forutsetningen for å ha det gøy på fester (Klepp og Aarø 2009).

4.3 Foreldrenes forhold til alkohol

Foreldrenes alkoholkonsum og normer har en stor påvirkningskraft på barnas utvikling av alkoholvaner. Foreldrene er også de viktigste rollemodellene, noe som viser viktigheten av at foreldrenes eget alkoholbruk problematiseres uten at det verken instrueres, moraliseres eller gis korrekte svar (Torbjørnsen, Teppen og Aarek 2007). Det viser seg at spesielt risikoen for skadelig drikking har en nær sammenheng med foreldrenes alkoholvaner. For å stanse utviklingen av skadelig alkoholbruk, vil det være lurt at foreldrene også reduserer deres inntak av alkohol (Fekjær 1986). Barnas alkoholvaner blir med andre ord påvirket av foreldrenes

drikkevaner, deres syn på alkohol, familieressurser, samhandling og ikke minst gjennom kommunikasjonen mellom foreldre og barn (Øia 2013).

Foreldre kan også spille diverse roller i utviklingen av drikkemønsteret. I noen tilfeller kan foreldre akseptere og indirekte oppmuntre barna til å drikke alkohol, blant annet ved at de serverer alkohol hjemme som et forsvar til at de ikke ønsker at barna skal drikke utenfor hjemmet. Mange foreldre er også likegyldige og normaliserer det faktum at barna noen ganger kommer hjem fulle. Likegyldigheten vil for mange være begrunnet med at de tenker at det er en del av ungdomslivet og at det er normalt i den forstand at resten av ungdomsmiljøet i nærområdet gjør det samme. Andre foreldre er igjen svært restriktive, strenge og kontrollerende. For visse foreldre vil det kunne være et tegn på at de ønsker kontroll på utviklingen av barnas alkoholvaner, og at de tror på at strengere tøyler reduserer risikoen for at barna drikker alkohol. Likevel viser det seg at familiære risikofaktorer blir kontrasten til det som er beskyttende, og de barna som mangler støtte, innlevelse og forståelse har en større risiko for skjevutvikling. Risikoen for skjevutvikling er også større i autoritære og kontrollerende familier hvor barna får lite muligheter for frirom og hvor foreldrene oppleves som overbeskyttende (Torbjørnsen, Teppen og Aarek 2007).

Likevel er det viktig å ha en åpenhet rundt barnas bruk av alkohol, spesielt tematikken som er knyttet til farlige drikkemønstre og informasjon omkring hvilke typer alkohol barna burde holde seg helt unna. Det er med andre ord ofte en sammenheng mellom foreldrenes egne alkoholvaner og det forholdet barna selv utvikler til alkohol. Dette understreker viktigheten av at foreldre er gode rollemodeller for sine barn (Klepp og Aarø 2009).

4.3.1 Foreldres forhold til barns alkoholbruk

En påvirkningsfaktor fra foreldrenes side som vekker både harme og debatt er spørsmålet om hvorvidt foreldre bør servere alkohol til barna sine. Myndighetene er klare på at de mener at det å servere alkohol til sine barn, resulterer i at barna i tillegg drikker mer med sine jevnaldrende (Meld. St. 30 (2011-2012)). I statistikken av Pedersen (2012) som ble lagt fram i teoridelen ble det konkludert med at det å servere barna alkohol, kan virke mot sin hensikt i den forstand at barn som får servert alkohol av sine foreldre, drikker betraktelig mer enn barn som ikke får det (Henriksen/Sande 1995; Pedersen 1998 i Henriksen 2000, Torbjørnsen, Teppen og Aarek 2007). Pape og Storvoll (2005) har lagt fram et mer nyansert bilde av denne

debatten, der de avdekket at det hovedsaklig var ungdom som hyppig fikk servert alkohol av sine foreldrene, som hadde et høyere alkoholforbruk.

Selv om det finnes en del barn og unge i Norge som drikker alkohol sammen med foreldrene sine, er dette antallet likevel betraktelig mindre enn i mange andre land (Klepp og Aarø 2009). Dette forteller noe om at servering av alkohol til barn ikke er spesielt utbredt i Norge, men at mange foreldre muligens vet svært lite om konsekvensene av disse handlingene. I de fleste tilfeller er intensjonen god, da mange foreldre tror at å servere alkohol, vil forhindre barna i å drikke ute, på steder hvor foreldrene selv ikke har kontroll. Noen foreldre ønsker å avdramatisere drikkingen, slik at det ikke blir spennende å prøve det ute. Det er ingen lov som forbyr foreldre å servere barna alkohol, men det er lover som forbyr foreldre å kjøpe alkohol på vegne av barna. Undersøkelser viser altså at barn som får alkohol servert hjemme, drikker mer enn barn som ikke får det. Selv om denne trenden er lite heldig, sier ikke undersøkelsen noe om årsakssammenhengene; om barna drikker mer på grunn av at de blir tilbudt alkohol. Mange foreldre vil forsvare dette med at de serverer alkohol, fordi at barna uansett drikker. Familier løser dette på svært forskjellige måter, men bestemmelsene er der for å beskytte barn og unge mot de sosiale og helsemessige skadene som er forbundet med alkohol. Det er derfor viktig at foreldre er gode rollemodeller og bidrar til at alkoholbruken reduseres.

4.4 Skole og hjem – en arena for et godt samarbeid?

Et høyt alkoholforbruk i ung alder kan være vanskelig å kvitte seg med senere i livet, og risikoen for å utvikle problematikk knyttet til skadelig forbruk og andre helseskader er høy. Tendensen viser at det er et økt alkoholforbruk blant unge i Norge i dag, noe som bringer med seg en rekke utfordringer for enkeltindividet, familien og ikke minst samfunnet. Andre rusmidler har de siste årene fått mye av oppmerksomheten, og det vil derfor kunne være viktig å rette fokuset tilbake mot alkohol, og problematisere hvordan det er best å forebygge skadelig alkoholbruk hos barn og unge gjennom blant annet tidlig intervensjon. Skolen er en sentral arena når det kommer til tilgangen på denne målgruppen. Det finnes allerede en rekke ulike forebyggende tiltak i skolen i dag (NOU 2003). Det er tydelig at det er fokus i skolen på å informere barn og unge om farer ved å drikke alkohol.

Selv om skolen er pålagt til å videreføre informasjon om farer ved å drikke alkohol, og er den arenaen med best tilgang til målgruppen, viser det seg likevel at det er foreldrene som har den største mulighet mulighet til å påvirke deres egne barn. Det viser seg å være svært effektivt

når foreldre kommuniserer med sine egne barn om nettopp farer ved alkoholbruk. Det er derfor viktig at det blir fokusert på at foreldre skal dras med inn i tiltak hvor det handler om å være i forkant. For å få mest mulig ut av tiltakene, vil en ide være å iverksette tiltak som strekker seg over lengre tid. Når det i skolen er mulig å ha tiltak som strekker seg over flere år, er det også større muligheter å få noe ut av tiltakene, enn kortvarige initiativ. Et inkluderende skolemiljø, som fremmer både læring, trivsel og ikke minst personlig vekst kan være bidragsytere til å redusere risikoen for skjevutvikling av alkoholkonsum (Pape, Rossow og Baklien 2010). Det er også viktig at skolen får med alle foreldre, og ikke bare de som er ressurssterke. Det vil som oftest være de mest ressurssterke foreldrene som selv tar initiativ til samarbeid med skolen angående barn og alkohol, og det vil derfor kunne være en utfordring og en styrke å få med så mange foreldre som mulig.

Hvis skolen klarer å utforme tiltak som inkluderer foreldrene, er det viktig å tenke på at også kvaliteten av samarbeidet er særdeles viktig. Det kan være av betydning når det kommer til virkningene av de forebyggende tiltakene som blir iverksatt. Samspeillet mellom foreldre, skole og barn vil være viktige prinsipper i en kulturell og sosial kontekst. Målet burde være å skape både motivasjon og engasjement hos foreldrene som fører til at foreldre danner en slags sosial gruppe som støtter opp om egne og andres barn når skolen ønsker samarbeid om å utforme tiltak. Dette perspektivet som handler om deltakelse av foreldre er dessuten nedfelt som en viktig og sentral del av det rusforebyggende programmet Unge og Rus. Programmet ønsker å utvikle et engasjement hos foreldre innen rusforebyggende opplæring. De erfaringene som hittil er dokumentert knyttet til programmet, viser at det kan skape både motivasjon og engasjement hos foreldrene som deltar, og at fellesskapsfølelsene hos foreldrene styrkes (Glaser og Bølstad 2008, Klepp og Aarø 2009).

4.5 Kommunikasjon om alkohol mellom foreldre og barn

Dårlig kontakt mellom foreldre og barn kan resultere i skjevutvikling og økt risiko for alkoholbruk. Det er derfor viktig at foreldre kommuniserer med barn om alkohol og dens virkninger. Barn kan ha sett foreldre skifte personlighet og humør i beruset tilstand, noe som kan resultere i forvirring rundt rusmiddelets virkning, fysisk og psykisk. Samtaler om temaet kan derfor bidra til at barn får en større forståelse for rusmiddelet og for grensesettingen. Kommunikasjonen om alkohol mellom barn og foreldre har som regel ingen klare skiller mellom kunnskaper som er vitenskapelig bevist og virkninger av alkohol fra et erfaringsbasert

perspektiv. Det er derfor hverdagskunnskapen om alkohol trolig er det sentrale i disse samtaler, selv om fokuset i samtaler ofte er forskjellige i alminnelige familier og familier hvor overdreven alkoholbruk allerede eksisterer. Samtaler om alkoholbruk vil for mange foreldre og ungdommer være vanskelige og ubehagelige. Dette kan skyldes at det er svært personlige temaer, hvor foreldrene må ta utgangspunkt i sine egne liv. Det kan også være vanskelig fordi holdningene til foreldrene blir satt på prøve og må tydeliggjøres. Selvom samtaler som regel er ubehagelige, er de svært viktige (Henriksen 2000).

Det finnes ingen fasit på hva en god samtale innebærer, men foreldre og deres barn må sammen finne en riktig balansegang mellom åpenhet og grensesetting. Denne balansegangen er viktig for å ikke skremme bort barna, men heller eller ikke oppmuntre dem til å drikke alkohol. Det er viktig at foreldre gir støtte til løsrivelse og uavhengighet, samtidig som de også våger seg inn i samtaler som kan være ubehagelige. På bakgrunn av at foreldre er en stor påvirkningskraft når det kommer til utvikling av alkoholvaner, er det derfor viktig at en god relasjon mellom foreldre og barn er etablert. Barn som opplever forholdet til sine foreldre som vanskelig, har et høyere alkoholkonsum enn barn som opplever forholdet som godt (Øia 2013). Dette understreker betydningen av at barn og unge har et godt og fungerende forhold til sine foreldre, og at kommunikasjonen omkring alkohol finner sted.

4.5.1 Taus kommunikasjon om alkohol

Når barn og unge kommuniserer om alkohol, er rusopplevelsen gjerne en del av kommunikasjonen. Dette er fraværende i samtaler mellom foreldre og barn, og kan skyldes at mye av kommunikasjonen formidles gjennom taushet. Dette tyder på at samtaler knyttet til kroppslige reaksjoner og positive effekter av alkohol fremdeles er preget av tabu. Foreldre formidler som oftest ikke de positive sidene ved alkohol, da deres rolle knyttes til den moralske part i relasjonen. Dette kan skyldes en rekke faktorer, blant annet begrensninger i det verbale språket eller det faktum at det er en sammenheng mellom den kulturelle forståelsen og de kroppslige reaksjonene (Henriksen 2000). Kunnskaper knyttet til inntrykkene og opplevelsene som alkohol fører med seg, må barna som oftest tenke seg til gjennom foreldrenes tause kommunikasjon om temaet. Dette kan resultere i at de unge selv forsøker å finne svar på de kroppslige reaksjonene som alkohol fører med seg, gjennom egen utprøvelse sammen med jevnaldrende.

Mange barn og unge har sett endringer i foreldrenes atferd når de har vært påvirket av alkohol. Dette kan i mange tilfeller føre til forvirring hos barn og unge. Noen foreldre later som ingenting, mens andre normaliserer det eller snakker med barna om det. Det finnes ingen fasitsvar på det riktige i disse tilfellene, men det er likevel en universell kunnskap om at foreldre skal redusere forvirring hos barn. Det er med andre ord viktig at barna føler seg forstått av foreldrene og at foreldrene er kompetente rådgivere. Selv om mye av kommunikasjonen foregår gjennom taushet, er det likevel viktig at foreldre snakker med barna om det. For at de gode samtalene skal finne sted mellom barn og foreldre, er det også avgjørende at klimaet innad i familien er samarbeidende, åpent og harmonisk (Torbjørsen, Teppen og Aarek 2007).

4.5.2 Kontraster og ambivalens i foreldrenes kommunikasjon om alkohol

Kommunikasjon om alkohol mellom foreldre og barn kan bære prege av både kontraster og ambivalens. Kontraster rundt dette temaet, kan for eksempel være når foreldre skiller mellom kommunikasjon på bakgrunn av egne alkoholerfaringer og kommunikasjon som retter seg inn på et perspektiv om oppdragelse. Selv om alle foreldre håndterer denne tematikken svært forskjellig er det likevel et tema som er grunnleggende i samfunnet og kulturen vår.

Det viser seg at foreldre som ikke selv drikker alkohol, oftere snakker med barna sine om alkohol. Man kan da stille seg spørsmålet om dette er på grunn av at de opplever lite ambivalens i forhold til å advare mot noe de selv ikke gjør, eller om det er fordi at avholdende foreldre opplever det som en plikt å forklare barna hvorfor deres alkoholvaner og syn på alkohol avviker fra samfunnet forøvrig. Det vil være nærliggende å tro at foreldre som ikke drikker alkohol har et lite anstrengt forhold til kommunikasjon om temaet, da dem slipper å advare mot noe dem selv velger å gjøre. Mange foreldre som selv drikker alkohol, kan risikere å få et ambivalent forhold til temaet, da de må balansere oppdragelse av barna og eget valg om å drikke alkohol (Henriksen 2000).

Foreldrenes eget alkoholforbruk kan også innvirke på alkoholoppdragelsen, ved at det kan føre til en opplevelse av dobbeltmoral. Opplevelsen av dobbeltmoral kan skyldes flere ting, blant annet det faktum at barna ser foreldrene gjøre det motsatte av hva deres oppdragelse går ut på. Det kan også skyldes at barna har hatt negative assosiasjoner til foreldrenes alkoholbruk ved tidligere anledninger, men det kan også skyldes det at alkohol påvirker både kroppen og hjernen, fysisk og psykisk. Det er ikke bare i familier hvor det har vært misbruk av alkohol

barn kan sitte igjen med negative assosiasjoner til alkohol, men også i andre familier hvor det har vært et høyt alkoholkonsum på for eksempel helligdager eller i helger. Disse faktorene kan bidra til at kommunikasjon om alkohol som rusmiddel kan bli anstrengt, på grunn av at alkohol blant annet endrer kroppens funksjon (Torbjørnsen, Teppen og Aarek 2007, Henriksen 2000).

4.5.3 Konflikter knyttet til kommunikasjon om alkohol

Det finnes problemstillinger i vår kultur som tar for seg konflikter i kommunikasjonen om alkohol mellom foreldre og barn. Konfliktene varierer i stor grad, og faktorer som blant annet størrelse, type alkohol, alder på barna, foreldrenes egne alkoholvaner og deres generelle livssituasjon kan innvirke på konfliktene. Noen vil si at kommunikasjon rundt bruk av alkohol fremdeles bærer preg av å være tabubelagt i vårt samfunn idag. Mange foreldre synes nok at det er et vanskelig tema å snakke om, og mange vil nok synes at de ikke har mye kunnskaper om hvordan disse samtaler skal foregå. Likevel synes mange foreldre at det er viktig å kommunisere om alkoholens negative sider og de farlige konsekvensene som kan følge med. Når foreldre snakker om alkohol generelt, er det sjeldent at deres egne erfaringer er en del av samtalen. At foreldre ikke snakker om egne erfaringer knyttet til alkoholbruk, kan resultere i at ambivalente følelser dukker opp, og at konflikter mellom barn og foreldre kan trigges (Henriksen 2000).

En kjent konflikt i kommunikasjonen mellom foreldre og barn, er uenigheter om hva som er akseptabelt i andre familier. Mange barn vil påstå at foreldrene til vennene er mer liberale og at deres venner har andre regler enn det dem selv har. Dette kan føre til usikkerhet hos foreldrene, og at de lettere aksepterer alkoholbruk, fordi dem ikke ønsker å skille seg ut i nærområdet. Denne konflikten kan løses ved at foreldrene går sammen og snakker om grensesetting og regler. Skolen kan blant annet være en fin arena for kommunikasjon omkring felles grensesetting i foreldregruppen.

Selv om samfunnet idag har et kollektivistisk ansvar for barna gjennom blant annet institusjonene, er det likevel slik at mye av oppdragelsen fremdeles er foreldrenes ansvar. Barna blir fulgt opp av skolene fra svært ung alder, men ansvaret fra skolen sin side avtar gradvis med årene. Dette fører til at det blir lagt opp til at foreldrene selv må følge med på barna sine, og dette gjøres hovedsaklig gjennom barnas egne fortellinger og bildet som mediene gir av ungdomspopulasjonen. Mange foreldre vil nok på bakgrunn av dette kunne

risikere å etablere et problematisk forhold til rusoppdragelse. Det kan blant annet hende at kommunikasjonen med barna påvirkes av mistolkninger. Mistolkninger kan for eksempel være at foreldre opplever andre foreldre som mer liberale, ved at de tror at det er større aksept for barnas alkoholbruk, enn det i realiteten er. Dette er et viktig perspektiv, fordi at det forteller noe om hvor lite kommunikasjon det er mellom foreldrene til ungdom i ungdomsmiljøene og at denne gruppen ikke er særlig sammensveiset (ibid).

5 Avslutning

Nesten alle norske tenåringer danner et forhold til alkohol i løpet av tenårene. De aller fleste blir brukere, og alkoholen blir en del av de sosiale aktivitetene og representerer det hyggelige samværet. Alkoholen blir også en del av friheten og voksenlivet. Likevel er tidlig debut av alkohol forbundet med høyt konsum og økt risiko for sosiale problemer og andre helseskader. Mange vil oppleve de negative sidene knyttet til alkohol før eller senere i livet, blant annet gjennom skader og vold. De aller fleste alkoholrelaterte skadene blant ungdom idag, skjer blant dem som drikker relativt lite eller i moderate mengder. Dette er interessant, da det sier oss noe om hvor viktig det er i et folkehelseperspektiv å utforme universelle forebyggingstiltak som retter seg mot hele ungdomspopulasjonen, og ikke bare barn og unge som befinner seg i høyrisikozonen. Tiltak rettet mot barn og unge i høyrisikozonen, vil med andre ord kanskje begrense skadeomfanget, men ikke utgjøre den store forskjellen.

Det er også store forskjeller i måten å drikke alkohol på, og disse forskjellene gjenspeiler seg gjerne i forhold til livsfaser. Unge mennesker drikker seg ofte fullere i helgene, mens den eldre garde holder seg til mindre alkohol som blir drukket ved festlige anledninger som i høytider eller i helgene. Selv om det viser seg at foreldre drikker i mindre mengder enn barna og begrenser det til helger og høytider, er det også de samme dagene som deres barn drikker på. Siden nesten all bruk av alkohol skjer i helgene, er dette dager hvor foreldre er de eneste som har muligheten til å påvirke barna. Når barn blir vitner til at foreldre drikker alkohol, innvirker det på informasjonen som blir uthentet. Foreldre sier gjerne en ting, men gjør det motsatte selv. Dette påvirker troverdigheten barna har til foreldre angående alkohol.

I noen familier opptrer foreldre som "langere" for barna sine. I andre familier er alkoholbruk tabubelagt og det er et totalforbud mot å vise barn at det eventuelt blir drukket. Det er ikke nødvendigvis et fasitsvar på hva som er riktig, men forskning viser at liberale holdninger der det er synlig alkoholbruk, trigger tidlig debutalder hos barn. Det ble også konkludert med at barn som får servert alkohol av sine foreldre, drikker mer i tyveårsalderen enn de som har blitt skjernet for eksponering av alkohol. Mange foreldre er gjerne i tvil om hva som er den riktige alkoholoppdragelsen, og kanskje er ikke full eksponering av alkohol det beste for barnet, selv om hensikten er god. Likevel er det viktig med en åpenhet rundt temaet mellom barn og foreldre.

Skolene har en stor mulighet for å påvirke barn og unge, da det er de som har den største tilgangen på unge, samtidig som barn og unge tilbringer store deler av tiden på skolen.

Likevel viser det seg at det er foreldrene som er den største påvirkningskraften, sammen med jevnaldrende. Dette sier oss noe om viktigheten av at foreldre også blir inkludert i skoledelen. Foreldrene og skolen har det meste av den daglige kontakt med barna, det er derfor viktig at et samarbeid finner sted. Dette er særegent i skolen, da både foreldremøter og andre tiltak kan involvere foreldre i større grad. Foreldremøter og konferansetimer er eksempler på møtepunkter hvor foreldre og skole kan samarbeide om barn. I dette samarbeidet kan foreldre vise engasjement for barna, samt innhente nødvendig og viktig informasjon fra kontaktlærer. Det kan også avdekkes mistanker om alkoholbruk, og i den forbindelse være en møteplass hvor de sammen kan reflektere over hvordan foreldre bør og kan håndtere det. Et slikt samarbeid er viktig for etableringen av tillitsforhold, samt at det også er en fin arena for diskusjon rundt forebygging og skadereduksjon. Skolen er altså en fin arena for lærere og foreldre og samles på. Det er i disse gode og samarbeidende relasjonene tillit mellom barn, skole og foreldre kan bygges, som igjen gjør det mulig for forebygging å finne sted. Når det er snakk om rusforebyggende arbeid vil det blant annet være en avgjørende faktor at skolen og hjemmet har et godt samspill og samarbeid. Kvaliteten av dette samarbeidet vil kunne være avgjørende for effekten av de rusforebyggende tiltakene som blir iverksatt.

Det er viktig å forstå kommunikasjonen mellom barn og foreldre som en del av en større sosial sammenheng. Forebyggende tiltak vil i praksis ofte være fokusert mot et avgrenset problem, men viktigheten av å se at sosiale fenomener henger sammen og ikke bør se på som atskilte problemer er stor. Foreldre utgjør altså det store potensialet for forebygging av alkoholbruk hos barn og unge. Det er foreldrene som har den daglige kontakten med barna, og i størst grad har muligheter for å være rollemodeller og å følge opp. Det viktigste er at rusoppdragelse og kommunikasjon blir satt på dagsordenen og at foreldrene er gode rollemodeller for barna. Forskning viser dessuten at ikke-aksept og strengere regler rundt bruk av alkohol utført av foreldrene er noen av de viktigste faktorer for å forebygge bruk av alkohol hos barna. Tanken om å servere alkohol til barna eller å sende dem alkohol på fest for å lære dem om fornuftige drikkevaner, viser seg å føre til økt bruk og flere uheldige episoder med innblanding av alkohol.

6 Litteraturliste

Barnevernloven. *Lov av 17.juli 1992 nr 100 om barneverntjenester.*

Befring, E., Frønes, I., og Sørli, M. (2010). *Sårbare unge.* Oslo: Gyldendal Akademisk.

Brodtkorb, E., Norvoll, R. og Rugkåsa, M. (red.). (2001). *Mellom mennesker og samfunn.* Oslo: Gyldendal Akademisk.

Dalland, O. (2007). *Metode og oppgaveskriving for studenter.* 4. utg. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Edwards, G. (1996). *Alkoholpolitikkenes muligheter.* Oslo: Kommuneforlaget.

Fekjær, H.O. (1986). *Fylla : Konsekvenser, risiko, forebygging.* Oslo: Statens edruskapsdirektorat.

Fekjær, H.O. (2009). *Rus : Bruk, motiver, skader, behandling, forebygging, historie.* 3.utg. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Fyrand, L. (2005). *Sosialt nettverk.* 2. utg. Oslo: Universitetsforlaget.

Halvorsen, K. (2010). *Grunnbok i helse-og sosialpolitikk.* 4.utg. Oslo: Universitetsforlaget.

Helsedirektoratet. (2009). *Aktivitetshåndboken - fysisk aktivitet i forebygging og behandling.* Oslo: Helsedirektoratet.

Jackson, C. (2002). Perceived legitimacy of parental authority and tobacco and alcohol use during early adolescence. *Journal of adolescent Health, 31, 425–432.*

Jacobsen, D.I. (2010). *Forståelse, beskrivelse og forklaring: innføring i metode for helse-og sosialfagene.* 2. utg. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Klepp, K.og Aarø, L.E. (2009). *Ungdom, Livsstil og helsefremmende arbeid.* Oslo: Gyldendal Akademisk.

Martinuissen, W. (2008) *Samfunnsliv.* 2.utg. Oslo: Universitetsforlaget.

Meld. St. 30. (2011-2012). *Se meg!* Oslo: Helse-og omsorgsdepartementet.

Norsk folkehelseinformatikk (2013). *Fakta om alkohol. Kort tid etter at du har drukket alkohol, kan det påvises alkohol i blodet.* URL: <http://nhi.no/livsstil/livsstil/alkohol/alkohol-fakta-14903.html?page=all> (Sett 16.03.14).

NOU 2003:4 *Forskning på rusmiddelfeltet.* Oslo: Sosial-og helsedepartementet.

Pape, H. & Storvoll, E. E. (2005). «Foreldrelanging» og ungdomsfull. *Tidsskrift for Ungdomsforskning.* Oslo: Statens institutt for rusmiddelforskning.

Pape, H., Rossow, I. Baklien, B. Og Storvoll, E.E. (2007). *Regionprosjektet – nyttig forebygging?* Oslo: Statens institutt for rusmiddelforskning.

Pape, H., Rossow, I. Og Baklien, B. (2010). *Tiltak for å begrense alkoholrelaterte skader og problemer.* Oslo: Statens institutt for rusmiddelforskning.

Reinås, K.T. (1994). *Beruselsens porter.* Gjøvik: Exil Forlag.

Repstad, P. (2007). *Hva er sosiologi.* Oslo: Universitetsforlaget.

Riise, G. (1995). *Alkohol og helse: det bagatelliserte alvor.* Oslo: Universitetsforlaget.

Schultz, J.H. (2007). *Ungdom og rusmidler: innvandrerungdom møter norske rusvaner.* Oslo: Universitetsforlaget.

Sirus (2007). *Rusmidler i Norge.* Oslo: Rusmiddeldirektoratet.

Søgne kommune. (2009). *Alkoholpolitisk handlingsplan.* Søgne: Søgne kommune.

Torbjørnsen, T., Teppen, T. Og Aarek, H.E. (2007). *Mer enn forebygging.* Oslo: Landslaget for rusfri oppvekst.

Øia, T. (2013). *Ungdom, rus og marginalisering.* Oslo: Cappelen Damm.